

א לַמְנַצֵּחַ מְזִמּוֹר לְדָוִד:

ב בְּבֹאֲ-אֱלֹהֵי נִתְּן הַנְּבִיאַת כַּאֲשֶׁר-בָּא אֶל-בֵּת-שֹׁבַע:

ג תַּנְּנִי אֱלֹהִים כְּחֹסְדְּךָ כָּרֶב רַחֲמֶיךָ מַחֵה פִשְׁעָי:

ד הַרְבֵּה כִּפְסֵנִי מַעֲוֵי וּמַחְטָאתֵי טְהַרְנִי:

ה כִּי-פִשְׁעֵי אָנִי אֲדַע וּחְטָאתֵי נִגְדֵי תָמִיד:

ו לֵךְ לְבִדְדְךָ חֲטָאתִי וְהִרַע בְּעֵינַיךָ עֲשִׂיתִי

הַרְבֵּי ק'

ר'ב' מִשְׁמַע: רבוי (לא: החלק הגדול). הפשע מתאר בלשון פיוט ככתם ולכלוף על גופו של החוטא או על בגדיו. ולפיכך בפרת הפשע מתארת כמחיתו, כלומר: מהיקחו והסרתו. ועוד אפשר שהלשון מחה פשע מוסרת על דמיו, שהפשע כהוב בספר הזכרונות, ובעת המחילה מוחקים ומוחים את הכתוב בספר (עי' במ' ה כג: וכתב... בספר ומחה).

(ד) הרבה (הרב קרי) כפסני מעוני - כפסני הרבה לנקותני מעוני. העונן מתאר כלכלוף שעל גופו של החוטא (עי' בסטוק הקודם). הלשון 'הרבה (הרב) כפסני' רומזת, שהעונן טבע על בשרו כתם גדול מאד וכדי לנקותו יש לכבסו הרבה. לשון 'כבוס' נאמר בדרך כלל בבגדים, וכאן נאמר באדם. אפשר שפגחו, שלכלוכו רב מאד, ויש לנקותו בנתר וברית, שדרך בני אדם לנקות פהם בבגדים מלכלכים (עי' ד' ב כג: כי אם-תכבסי בנתר ותרבי-לך ברית נקתם עונך לפני). ואפשר שהלשון 'כפסני מעוני' מוסרת על דמיו, שהחוטא לובש בגדים צואים (עי' זכ' ג ג) - מלכלכים בחטא. ומחטאתי טהרני - נקני מהלכלוף שדבק בי

מחמת חטאתי: ויש בלשונות 'כפסני וטהרני' רמז לקבוס בגדים וטהרה שבדיני הטהרות מטמאה (עי' על כך לקמן בסטוק ט).

(ה) כִּי-פִשְׁעֵי אָנִי אֲדַע - שהרי אני יודע ומכיר את פשעי, ולפיכך אני בא לבקש מנחם מחילה. פרוש אחר: 'כִּי - אִמְנָם כֵּן, אֲכַן: הַלְשׁוֹן 'אָנִי אֲדַע' (ולא 'אֲדַע') באה לחזק והיא לשון ודוי, וכן: אִמְנָה אֲנִי חֲטָאתִי (הושע ז ט). וחטאתי נגדי תמיד - כלומר: איני מסיח דעתי מחטאתי, אלא תמיד אני מהרהר בה ומתחרט עליה. ואפשר שיש בלשונות 'כִּי-פִשְׁעֵי אָנִי אֲדַע וחטאתי נגדי תמיד' רמז שהצער על פשעיו וחטאתו ממלא את לבו ומעיק על מחשבתו תמיד. והוא מתחנן לה, שימחה את פשעיו, שלא יהיו עוד לנגדו ולא יצטרוהו עוד.

(ו) לֵךְ לְבִדְדְךָ חֲטָאתִי - לך, אשר אתה הוא ה' לבדך, חטאתי. ואמר 'לבדך' להגדיל את כבוד החטא ואת מוראו. מעין מה שאמרו במשנה: לידע ולהודיע ולהודע שהוא אל... הוא המבין הוא הדן הוא עד הוא בעל דין והוא עתיד לדון (אבות ד' כב:). והרע בעיניך עשיתי - אפשר שרומז לכתובים: וירע הדבר אשר-עשה דוד בעיני ה'

2 הכתיב 'הרבה' והקרי 'הרב'. הראב"ע סובר ש'הרבה' הוא תואר הפועל, ו'הרב' הוא ציווי מקוצר על משקל: הרף. ולפי הקרי יש לפרש 'כפסני' - מקור עם כינוי: הרב כנסני - הרב לכנסני. אך דומה שאין זה מוכרח: ושגם 'הרבה' אפשר לפרש כציווי, וגם 'הרב' אפשר לפרש כתואר הפועל.
3 בשני הפסוקים האלה המשורר רומז לייג מדות שנאמרו למשה ביסני: חנון; חסדך - רב חסד; כרוב רחמך - רחום; מחה פשעי ככפסני מעוני ומחטאתי טהרני - נושא עון ופשע וחטאה. ונקט כאן 'פשעי' בלשון רבים ועניו: 'וחטאתי' בלשון יחיד, וכן דרך לשון הפיוט שבמקרא. ומעין זה: 'ותשמע ארתי' אמרו פי תול טל ארתי' (דב' לב א-ב). ובאו במזמור זה שלושת הכינויים לעבירה: פשע עון וחטאת (או 'חטאה' או 'חטא'). ושלושה אלה נזכרים גם בייג מדות, ובידוויי ים הכיפורים: והתודה עליו את כל עוונות בני ישראל ואת כל פשעים לכל חטאותם (ויק' טו כא). ואין לנו צורך כאן לעיין בהבדלים שבמשמעות של 'פשע', 'עון' ו'חטא'. כי עיקר כוונת המשורר כאן לבקש מחילה כללית על כל העבירות שבידו.
4 והרבה מפרשים פירשו: לך לבדך חטאתי: חטאתי רק לך ולא לבני אדם. והכוונה, שכנגד אוריה לא חטא דוד, כי אוריה היה חייב ימיה בין כה וכה (עי' שבת נו ע"א). ואין זה פשוטו של הכתוב. שאם להכמי ישראל ראוי להפך בזכותו של דוד ולמעט את ערך חטאו, אינו ראוי שהמתודה על חטאיו ומבקש סליחה ירחמנו יחפש אמתלאות להצדיק את מעשיו. ועוד, שכל הקשר הדברים במזמור מוכיח, שהמשורר מבקש להביע את צערו על כובד פשעיו, ומפיל: במיאר חומר חטאותיו אינו מחפש אמתלאות והצטדקויות להמעיט בחומרן. ורשי פירש: לך לבדך חטאתי - ואף מה שהרעותי לאוריה לא הרעותי מלא לך שהוחרת על הדבר. והעולה מפירושו זה, שכל הפניות שבין אדם לחבירו הן מעיקרן עבירות שבין אדם למקום שאם להחמיק הוא שצויה את כל המצוות שבין אדם לחבירו.

מזמור וא

במזמור: כתבת (א-ג) ושלשה חלקים: החלק הראשון - (דודי ובקשת רחמים ג-ו); החלק השני - בקשת מחילה והתחדשות הלב (ח-י); החלק השלישי - נדר ללמד את דרכי ה' ולספר תהלתו (יט-טו), וסיום: בקשה לבנין ירושלים ואז יהיו הקרבות רצויים (טז-כא).

(א) לַמְנַצֵּחַ מְזִמּוֹר לְדָוִד - עין לעיל יג א.
(ב) בְּבֹאֲ-אֱלֹהֵי נִתְּן הַנְּבִיאַת - הפונה: דוד אמר מזמור זה בפשע שבא אליו נתן הנביא. הכתוב רומז ללשון שבש"ב יב א: וישלח ה' את-נתן אל-דוד ויבא אליו וגו'. כַּאֲשֶׁר-בָּא אֶל-בֵּת-שֹׁבַע - לאחר שבא דוד אל בת שבע. כַּמְסָפָר בְּשֵׁב פֶּרֶק יא. שרש'בוא' נמצא בכתוב הזה שתי פעמים ובשתי

21 וכן בימינו, על פי מנהג הגר"א, נאמר מזמור זה כשיר של יום בתפילת יום שני של חול המועד סוכות.
1 שינה הכתוב את לשונו ואמר: בבוא - כאשר בא. לכאורה אפשר, ש'בבוא' משמע: באותה שעה ממש, וכאשר בא' משמע: לאחר המעשה. ואולם מצינו גם במזמור לד: לדוד בשנתו את טעמו. ושם מסתבר, שלא אמר את המזמור אלא לאחר זמן. וכן בכל הכתובות שבמזמורי תהלים המזכירות מאורעות שאירעו לדוד, באה ב"ת עם מקור לציון המאורע. ומכאן, שאין הבדל במשמעות בין ב"ת עם מקור, ובין 'כאשר' עם פועל עבר. שתי הצורות עשויות להתפרש: באותה שעה ממש, ועשויות להתפרש: לאחר המעשה במידת לז, ורק על פי העניין ש להכריע בין שני הפירושים. והכתוב שינה את לשונו: 'בבוא - כאשר בא' לשם גיוון הלשון.

למען תצדק בדברך תזכה בשפטך:

הן בעונן חוללתי ובחטא יחמתני אמי:

הן אמת הפצת בטחות ובסתם חכמה תודיעני:

(ש"ב יא כז): מדוע ביות את דבר ה' לעשות הרע בעינו (בעיני קרי, סם יב ט). למען תצדק בדברך - כלומר: אני מתודה לפניך, למען יודע שצדק אמת בגורתה אשר זורת להביא עלי יסורים. תזכה בשפטך (למען) יודע שאמת ונאי (כלומר: צדיק) בדין שחרצת להביא עלי שפטים. 'תזכה' מקביל ל'תצדק', וכן: מה-איש פי זכה וכי-יצדק ילוד אשה (איוב טו יד).

(ז) הן - לחונק. הן כמו 'הנד', כמראה באצבע. בעונן חוללתי - בעון גולדתי, וכן: הביטו אל-אברקהם אביכם ואל-שרה תחוללכם (יש"נ א ב) - אמכם יולדתכם; רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצחלי לא חלה (שם נד א). 'חלה' מקביל ל'לדה', וכן: בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל (למנו צ ב). ובחטא יחמתני אמי - ובחטא קלטה אמי את

עבורי במעיה, וכן: ויחמו הצאן אל-המקלות (בר' ל ט), וכן: המשורר שפל ימיו הרבה לעשות עונות לחטא. ובדרך הפלגה אמר, שפךר בשעת הלדתו היה עמו עון, ויתרה מזו, אפלו בשעת יחמו היה עמו חטא. ומעין זה הוכיח הנביא את ישראל: ופשע מבטן קרא לך (יש"נ כח ח). ואפשר, שהמשורר רומז לדברי התורה: כי יצר לב האדם רע מנעריו (בר' ח כא). אלא שבתורה נאמרו הדברים ללמוד זכות, וכאן המשורר אומר את הדברים דרך דווי להגדיל את צערו על רב חטאתיו.

(ח) הן - לשון הטעמה וחונק, כמו בראש הפסוק הקודם. ב'תן' שבפסוק הקודם הביע את הרגשת החטא המעיקה עליו בצורה הקשה ביותר (לפי הפרש שנתן בפנים) ובה'ן' שבפסוק זה הוא פותח את הבעת התקנה לסליחה. אמת הפצת בטחות -

ט תחטאני באונב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין:

(צרעת - דינה של הזאה זו להיות באונב ויק' יד כט): בני יט ו, יח-טו). והלשון 'תחטאני באונב ואטהר' מליצה שמשמעה: מחל לי מחילה גמורה. 'על דרך זו אמר הנביא: וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל-גלולתיכם אטהר אתכם (יה' לז כח טו). אונב הוא הצמח הריחני הנקרא

אונב מצוי (Majorana syrica)

אמה ה' קפץ שהאמת תשכן בטחות, בכליות. 'טוחות' הן הכליות. ובלשון הפייט נאמר, שהכליות מיסרות את האדם על חטאיו, ויוצאות ללכת בדרך האמת, בדרך הטובה, והמשורר מכיר ומבין, שהמיסר שבליותיו מיסרות אותו הוא דבר אמת שגשלה אליו מאת ה', החפץ בתשונת הרשע. ובסתם חכמה תודיעני - ובאיכר המכסה והסתום (הלכ או הקרב או הכליות) אמה מודיע לי את דרך החכמה. פרש אחר: 'ובסתם' - בדרך געלמה וסתומה, כי אין מי שמבין, כיצד מתעוררות המחשבות בלבו של אדם. ועל כל פנים, המשורר רומז, שהרהורי התשובה שעלו בלבו מקורם בחכמה שה' הודיעו. 'תודיעני' פעתי, מקביל אל 'הפצת' בעבר, ובשיניהם הפונה לפעלה שתחלחה בעבר ועקבותיה נמשכים בהווה.

(ט) תחטאני באונב ואטהר - לשון בקשה: אפא הזה עלי מי חטאת באונב, למען אטהר מטמאת חטאתי, כדרך שטמאי מת ומצרעים מטהרים מטמאתם. נקט המשורר לשון המיסרת על דמוי החטא לטמאה ומחילת החטא להטהרות מטמאה. לשון חטוי נאמר בתורה בהזאת מים או דם על הטמאים כדי לטהרם מטמאתם. ובטמאת מן

בימינו כפי העם יצעה טי. תכבסני - לנקותני מכתמי עוני (ועי' לילי ספיר ד). ורמזו כאן לכבוס בגדים, שחיכים בו הטמאים המטהרים מטמאתם. והוא סמל לטהור החוטא מטמאת חטאיו על דרך שבארונה בתחלת הפסוק. ומשלג אלבין - בדרך בגדי לבן ששמשכבסים אותם היטב נראים לבנים ביותר. השלג הוא סמל ללבן העז ביותר יצי' י' נגיב א א: בהרת עזה פשלג) והמשורר מפליג בבקשתו

5 'דברך' שם פועל קל עם כינוי גנוכה משורש 'דבר' ('בדברך' על משקל 'בשבכך') ולא נמצא עוד 'דבר' בקל כי אם בניעוי: דובר, דוברים, דבור.

6 לפי פירוש זה דברי המשורר כאן הם מעין דברי המתוודים כרתה האמנה: יאתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו (נחמי' ט לג). פירוש אחר 'למען' מוסב על שלמעלה: מחל לי למען יודע כי אתה צדיק שומר הבטחתך לסלוח לשבעים אליו ומתוודים לפניך. והתרגום הארמי תרגם 'תצדק' ו'תזכה' כפעלים יוצאים: למען תצדיקני בדברך תזכני בשפטך, כלומר: למען אצא זכאי בדיני מלפניך.

7 'חוללתי' הוא בנין 'פולל' משורש חולל. והוא בנין שבא בפעלי ע' וממרת בנין 'פעל'. ובצורות אלו נוטשטשה ההבחנה בין פעיל (בנין 'פעיל' בשלמים) ובין סביל (בנין 'פעל' בשלמים). ורק הענין מכריע כאן, ש'חוללתי' פירושו נולדתי ולא הולדתי.

א מעין הפירוש שלמעלה פירוש רס"ג והמאירי. ויש מפרשים, שהדברים נאמרו דרך בקשת רחמים. כלומר: הואיל ותנטיה לחטא טבועה בי משעת יצירתי ראוי שתרחם עלי ואל תדיני בחומר הדוי. ועל העון והחטא הרמזים בכתוב נאמרו פירושים רבים: רש"י (בפירושו השני) פירש שהעון והחטא הם של הורי המתוודה. ולפי שיטה זו יש לומר שכוננת המשורר להתוודות על חטאתיו ועל חטאות אבותיו, כי הוריו בעת שהולידוהו היו מלאי עון. והראביע הביא פירוש, שהמשורר רומז לחטא אדם הראשון, שלפי דעת המפרש הוא לא נתעברה חוה וילדה אלא לאחר שאכלה מעץ הדעת. ועיין על הליטות השונות בפירושו הכתוב הזה בספר 'המקרא נדמותו' למ' וייס פרק שני ב' ו. ויש מחולל שדרשו (והובאו הדברים בילקוט המכירי למזמור קיח על הכתוב 'אבן מאסו הנונים') שיתומו של דוד אירע במסיבות מיוחדות של חטא, שישו אביו דימה שהוא חוטא. אף על פי שלמעשה לא חטא (עי' שם בילקוט המכירי כל פרטי המעשה). ויש שדרשו (הובא הדברים ברד"ק) שהחטא הוא בכך שבעת יחוסם אדם מבקש את קורת רוחו ואינו מהרהר בולד שיוולד. ויש שדרשו, שהעון והחטא האמורים כאן אינם עונות בפועל, אלא עונות שעלולים להכשל בהם בגלל הטמאה, שירכה לבוא סמוך לזמן יחוסם (עי' נידה לא ע"ב). ויש מן המפרשים הפשטנים שהלכו בדרך דומה לזו, ופירשו, שכוננת הכתוב לומר, שהיחוס והלידה אף על פי שאינם חטא כשלעצמם, מקורם בתשוקה העלולה להכשיל את האדם בחטאים רבים (עי' רש"י וראביע ברד"ק). ולפי פירוש זה רומז כאן דוד לחטאו בבת שבע, ומבקש להקל בחומרת המעשה, בטענה, כי חטאו בא עקב התשוקה הנחונה באדם מטבע בריאתו, והיא היא התשוקה שגרמה להריו שיוולדוהו (על פי הרד"ק בשם אביו).

א* כך תרגם התרגום הארמי יכן דרשו חז"ל בבר"ר ראש פרשה טא על הכתוב זיוסף אברהם ויקח אשה וסמה קטורה (בר' כה א והבאר הדברים בילקוט מכירי למזמורנו ועי' איוב לח לו ובידעת מקרא' סם).
ב אפשר שהלשון 'ובסתם חכמה תודיעני' רמזה שצעם עניין התשובה, שהחוטא שב חטאיו ומתכפר לו, הוא חכמה גדולה ונעלמה שהקביה גילה אותה, אך בני אדם אינם מסוגלים להבין את סיבה וכוחה של התשובה. וכבר דרשו חז"ל, שאת התשובה לא גילתה לא התורה ולא החכמה ולא הנבואה, אלא הקביה בעצמו (עי' יר' ככות ב ו והובאו הדברים בהרבה מדרשים). ומבוארת יח' לג י-יא ועוד עולה, שהיה קשה להמון העם לקבל ולהאמין כי יש בכח התשובה לבטל את כל פשעי העבר ויתכן שמשום כך המשורר אומר כאן, שענין התשובה הוא חכמה שה' הודיע בסתום.
10 ובמדרש תהלים 'שוחר טוב' אמרו על הכתוב הזה: מכאן אתה למד, כל מי שעובר עבירה כחילו מיטמא בנפש נח, ואין מין עליו אלא באינוב. ואף דוד אמר כן: תחטאני באונב ואטהר. וכי נטמא דוד? אלא בעון, שהנפש הוא חלל. וכן הוא אומר: ולבי זלל בקרבי (תה' קט כב). - ומסתבר, שלא בא המדרש לחדש בתשובה הייב בהזאה פשוטה כמשפעה, אלא להשמיענו לקדמוסר שהעובר עברה מטמא את נפשו והריו חשוב כטמא נח. ודמי הטובאה והטהרה עצמם נדרשים כמלל להטהרות מטמאת החטא, כמו שעולה מבוארת יחוקאל: וזרקתי עליכם מים טהורים וני. ועי' גם ב'משנה תורה' לרמב"ם סוף הלכות מקראות: בשם שהמכוון לבו ליטהר, כיון שטבל טהור, ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר, כך המכוון לבו לטהר נפשו מטמאות הנפש שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאחון הצעות והביא נפשו מן הדעת - טהור. הרי הוא אומר: וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, כיכל טמאותיכם וככל גלולתיכם אטהר אתכם. השם ברחמי הרבים מכל חטא עון ואשמר יטהרנו אמן. ועי' גם דברי הפיטן בקרובה לפרשת פרה: שמך וגלים טהר, מצרף ומטהר, הרב לכבסם תמהר, מעוים אותם לטהר. תקרא כהן, בתטאך באונב מתכהן, טהורים זרוק מכהן, תמור דם מקח אלעזר הכהן. הפיטן יצרף כאן את דברי מזמורנו בפסיקים ד' וט אל נבואת יחוקאל 'וזרקתי עליכם מים טהורים', ורואה בהם את הסמל שהוא מי טהא של פרה אדומה רומזת לו.
טו עי' י' פליקס, עולם הצומח המקראי עמ' 177.

תשמיעני ששון ושמחה תגלנה עצמות דכית:

יא הסתר פניך מחטאי וכל-עונתי מכה:

יב לב טהור ברא-לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי:

יג אל-תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל-תקח ממני:

יד השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני:

טו אלמדה פשעים דרכיך וחסאים אליך ישובו:

טז הצילני מדמים אלהים אלהי תשועתי

שֶׁל הָאָדָם.¹⁵

(יד) הַשִּׁיבָה לִי שִׁשׁוֹן יִשְׁעֶךָ - אֲנִי וְכִנִּי שֶׁאֲשַׁמֵּחַ שׁוֹב בִּישׁוּעָתְךָ. לִפְנֵי שְׁחָטָה הִיָּה הַמְשׁוֹרֵר מִרְאֵי ה' הַקְּרוֹבִים אֵלָיו, וְהִיָּה שִׂמְחָה וְשֵׁשׁ בִּישׁוּעַת ה'¹⁵. אוֹלָם בְּעֻקְבוֹת חַטָּאוֹ חֵשׁ הַמְשׁוֹרֵר עֲצָמוֹ נוֹפֵף, וְיִשׁוּעַת ה' רַחֲמָה מִמֶּנּוּ, וְהוּא מִתְפַּלֵּל לַה' שִׁימְחַל לוֹ עַל עֲוֹנוֹתָיו וְיִשׁוֹב לְשִׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ. וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי - יְהִי רִצּוֹן שְׂתִּסְמְכֵנִי, הַמְהִךְ בִּי וְתַחְדָּקֵנִי, רוּחַ נְדִיבָה. כְּלוֹמֵר: שֶׁמָּה רַחוּם נוֹחֵה לְבְרִיּוֹת וּמִבְקֶשֶׁת טוֹבָתָן, וְאִמֵּר בְּקֶשֶׁה זֶה לְאַחַר הַשִּׁיבָה לִי שִׁשׁוֹן יִשְׁעֶךָ, לִפִּי כִּשְׂאֵדָם שְׂרׁוּי בְּצַעַר הוּא מִתְרַחֵק מִן הַבְּרִיּוֹת, וְלֹא יִכְשֶׁהוּא שְׂרׁוּי בְּטוֹבָה הוּא מִבְקֶשׁ לְהִתְעַרֵּב בֵּין הַבְּרִיּוֹת וְלִהְיֵיטִיב עִנְיָן. וְלִפִּי פְרוּשׁ זֶה, בְּצֻלַּע הָרֵאוֹנוֹת הַשִּׁיבָה לִי שִׁשׁוֹן יִשְׁעֶךָ רְמוּזָה הַבְּקֶשָׁה לְקַרְבַּת אֱלֹהִים, וּבְצֻלַּע הַשְּׂנִיָּה 'רוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי' רְמוּזָה הַבְּקֶשָׁה לְקַרְבַּת הַבְּרִיּוֹת. וְזֶה זֶה הוּא מִבְקֶשׁ לְמַעַן 'לְמַד לְאַחֲרֵים אֶת דְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שְׂאוֹמֵר בְּפִסְוֹק שֶׁלְאַחַר מִכּוֹן: אֲלֵמְדָה פִּשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וּגו'¹⁶.

(טו) אֲלֵמְדָה פִּשְׁעִים דְּרָכֶיךָ - אִם תִּסְלַח לְעוֹנֵי, אֲשַׁמְדֵּל דְּהִשִּׁיב גַּם אַחֲרֵים מִדְּרָכֶם הִרְעָה אֶל דְּרָכֶיךָ. 'דְּרָכֶיךָ' מִשְׁכָּע חֲקִיָּה וּמִצְוֹתֶיךָ, כְּמוֹ: כִּי

עוד. וסיים את בקשתו למחילה בלשון שפתח בה בפסוק ג: מזה פשע - וכל עוונתי מכה.

(יב) לב טהור ברא-לי אלהים - לאחר שבקש מחילה לשעבר, בא לבקש, שה' יביע ברוו שלא יסיף לחטא להבא. בלשון הפיוט אמר, שהחטא והצדקה מקרם בלב. החוטא - לבו טמא ורע, והצדיק - לבו טהור. והמשורר מבקש כאן מאלהים, שתחת לבו הטמא שגרים לו לחטא יברא לו לב טהור. ורוח נכון חדש בקרבי - כלומר, תן בקרבי רוח חדש, שהוא רוח נכון, רוח נאמן תחת המרמה והשקר שהיה בקרבי לפני, והביא אותי לידי חטא. ה'רוח' מתארת בלשון פיוט כמקור מחשבות האדם ונטייתו. ומקומה בקרבי, כלומר, בחלל הפנימי של הרוח. וכונת הבקשה 'רוח נכון חדש בקרבי' - טיע בדי' להשתוקק לעשות הטוב והנכון.¹⁴

(יג) אל-תשליכני מלפניך - כלומר: אל תוציאני מכלל אלה שאמה שומרם, עוזרם ומגנם. ורוח קדשך אל-תקח ממני - אל תסלק ממני את השומת לבך, את דעתך ואת מחשבותיך, כלומר: את השגחתך. 'רוח הקדש' האמורה כאן היא המחשבה והרצון של אלהים כנגד הרוח האמורה בפסוק הקודם, שהיא המחשבה והרצון

ומבקש להיות לכן יותר מהשג. והכונה: כפר כליל את כל פשעי וחטאי. ומעין לשון זו מצינו בנבואת ישעיהו: אס-יהיו חטאיכם פשעים כשגל ילבינו אס-יאדימו כחולע פצמר יהיו (יש א יח) 11.

(יד) תשמיעני ששון ושמחה - לשון בקשה: אגא השמיעני דבר המשמח כלומר: אמר לי 'סלחתי'. ששון ושמחה שמות נרדפים ובא יחד לחזק. ורמו כאן המשורר, כי הוא מלא עצב וצער על חטאתיו, ובשורת הסליחה תביא לו ששון ושמחה. פרוש אחר: בצערו על חטאתיו נהג המשורר בעצמו כאבל ונמנע מלשמע קול שמחה, והוא מבקש מה' שיסלח לו, ויהא רשאי לשמע קול שמחה. תגלנה עצמות דכית - לשון בקשה: יהי רצון שהעצמות אשר דכית תשמחנה. וכונתו לעצמותיו שלו. ואמר בדרך העברה פיוטית, שמחמת צערו נשברו עצמותיו שבר גדול, כאלו ה' כבדו ובעצמו שברו, והוא מבקש שה' ירפאן משברו ותגלנה לשון 'גילה' נרדף ללשונות ששון ושמחה.¹²

(יא) הסתר פניך מחטאי - כלומר: התעלם מחטאי. חשב אותם כאלו אינם. וכל-עונתי מכה - מחק את כל עוונותי, וזו בקשה גדולה מהבקשה הקודמת. שם בקש: הסתר פניך מחטאי, אבל החטאים קיימים. וכאן בקש: מכה ולא יהיו קיימים

תשמר את מצות ה' אלהיך והלכת בדרכיו (רב כה ט). ועוד במשמע: מדות הרחמים של ה' שבהן הוא מוחל וסולח, כמו שכתוב: הודיעני נא את-דרכיך (שמ' לב יא). ושם נאמרו מדות הרחמים: ה' ה' אל רחום ורחון וגו' (שם לד ו-ו), וכן אמר המשורר לקמן קג ו-ח: הודיע דרכיו למשה... רחום ורחון ה' וגו'. מדרך הנחונם בצרה לדר נדרים שינקימום כאשר ישעו מצרתם. ואף המשורר חש עצמו כנתון בצרה גדולה ממחמת צערו ונחרטו על הטאי, והוא נודר, שאם ימחול לו ה' ויסיר ממנו את צערו ילמד לפושעים את דרכי התשובה, ויעוררם לתור בתשובה כאשר חזר הוא. וחסאים אליך ישובו - שעורו אלמד את החטאים דרכיך, למען ישובו אליך. 'חטאים' הם אנשים שדרכם לחטא ותחטא אמנותם (ע' לעיל א א ועוד).¹⁷

(טז) הצילני מדמים - הצילני מנקמת וואלי הדם. לאחר בקשותיו למחילה וסליחה מאת ה', בקש שה' יצילנו מנקמת וואלי הדם ומידי אנשים המבקשים לשפך את דמו כנקמה על חטאי. שהדבר ברור שהתשובה מועילה רק בדיני שמים, אבל בדיני אדם, ועל אחת כמה וכמה אצל וואל הדם, אין התשובה פוטר את החוטא מעשלו.

15 והפירוש הרגיל - 'רוח הקודש' - רוח הנבואה, שדוד גביא היה ובחטאו נסתלק ממנו רוח הנבואה. ולאחר שנמחל חטאו, חזרה אליו. וכל זה אינו מדרך הפשט אלא מדרך הדרש. ומצינו במנהגי קהלות רבות, שאומרים כתוב זו ב'סליחות', ומשנים אותו ללשון רבים: אל תשליכנו מלפניך רוח קדשך אל תקח ממנו. וכוונת קובעי נוסח זו ב'סליחות' לבקשת רחמים על עם ישראל כולו, שה' לא יסיר את השמחתו ממנו, על דרך שפירשו: 'רוח קדשך' בנוף הפירושי. וב'סליחות' בא לאחר פסוק זה הפסוק שלקמן ע א ט אף הוא בלשון רבים: אל תשליכנו לעת זקנה ככלות כוחנו אל זעזבו. ואף בפסוק זה כוונת מסדרי הסליחות לבקשת רחמים על עם ישראל, ה'זקן' שבעמים, החיים על פני האדמה. ונתפשט המנהג בהרבה קהלות לומר שני פסוקים אלו בקול רם ובגיגון מיוחד. ורבים מהמוזן הם סבורים, שאלו הן בקשות על הזקנים שב ישראל, ומפרשים את הבקשה: 'אל תשליכנו מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממנו' - שלא תתבלבל עלינו ועתנו מחמת הזקנה. - וזו תפילה גאה כשלעצמה, אך אינה מכוננתם העיקרית של מסדרי הסליחות.

16 ע' לעיל לה ט: ונפשי תגיל בה' תשיש בישועתי; וכן יש' יב ב-ג: הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה ושאתם מים בששון ממעיני הישועה. - ישע וישועה עניינם אחד.

17 פירוש אחר: 'רוח גדיבה' מקבילה ל'רוח קדשך', הנזכרת בפסוק הקודם. ופירוש 'רוח נדיבה תסמכני' - יהי רצון שאה' תסמכני ברוחך הנדיבה, כלומר: נהג עמי בוותרנות ובמאור פנים. 'תסמכני' לפי הפירוש הראשון הוא עתיד לנמרת, ולפי הפירוש השני הוא עתיד לנכות, אך אין הכרע גמור בדבר.

18 כמאן באה תקבולת 'ישעיים' ו'חטאים'. וכן בנרסחת והפתיחה לייג מדות של רחמים: מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפרשעים.

תְּרַנֵּן לְשׁוֹנֵי צִדְקָתְךָ:

יְהוָה אֱלֹהֵי שִׁפְתַי תִּפְתַּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

יְהוָה כִּי לֹא־תִחְפֹּץ וַבַּח וְאַתְנֶה עֹלָה לֹא תִרְצֶה:

יֵשׁ זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נְשֻׁבְרָה

לִב־נְשֻׁבְרָה וְנִדְכָה אֱלֹהִים לֹא תִבוֹה:

ולפיכך בקש כאן את ה' ש'יצילנו מ'דמים'. אלהים אלהי תשובתי - אלהים אשר הוא אלהי והוא הנותן תשובה (ע"י לעיל ד ב בפירוט 'אלהי צדק'). וכוונתו ביוחד לתשובה מידי כו אדם הרודפים אותו על חטאיו. תרנן לשוני צדקתך - ואז תשיר לשוני את צדקתך. כלומר: אספר בשיר כי אתה צדיק. ויש במשמעות 'צדקתך' גם 'ישועתך' ומקביל אל 'תשובתי', וכן: עדי-צא כנה צדקה וישועתה כלפי ד יבער (יש"כ א).

(יז) אֲדֹנָי - כתוב על פי המסורה בשם של אדנות (כי אין המזמור הזה מזכיר שם הויה). ואולי רמו, כי עיניו תלויות אל ה' והוא מצפה לחנינתו כעני עבדים אל יד אדוניהם. שפתי תפתח - לשון בקשה: גרם לי לפתח את שפתי בספור נסלאותיך ותשובותיך. ועוד יש במשמע: נחמני מצערי ותן לי פתחון-פה¹⁸. ופי יגיד תהלתך - אף היא לשון בקשה: עשה עמי נסלאות שאוכל לספרן ולהללהן בהן. 'גיד' משמעו יספר באריכות (השנה בלשון חז"ל: הגדה של פסח). בשני פסוקים אלה הזכיר שלשה מוצאי הדבור: לשון שפתים, פה. יש במשמעות 'ופי יגיד תהלתך' קבלה, שהמשורר מקבל על עצמו לספר תהלות ה', אם ה' יסלח לו ויצילהו מ'דמים.

(יח) כי לא-תחפץ ובה ואזנה - שהרי אין חפצה שאמן לה ובה. ולכן אני נודר לספר תהלתך ואני נודר לתת ובה. והענין דומה למה שאמר

כ היטיבה ברצונה את-ציון תבנה חומות ירושלים:

כא אז תחפץ ובה-צדק עולה וכליל

אז יעלו על-מזבחתך פרים:

תחפץ ובה-צדק - תקבל באהבה ובחפץ ובהים שיוכחו לה אנשים צדיקים ולא ובהים לשם פפרה על חטאים, שעליהם נאמר בפסוק יח: כי לא-תחפץ ובה. עולה וכליל - 'כליל' הוא קרבן הנשרף כולו על גבי המזבח (ויק' י טו-טז: דב' לג י). ואף עולה נקראת כליל (ש"א ז ט). וכאז כאן שני השמות 'עולה' ו'כליל' לחזק כדרך הפיוט. ואפשר ש'כליל' רמז לעשן העולה מהקטרת הקרבנות על גבי המזבח (ע"י דב' יג יז; שופ' כ מ). ועל כל פנים, פנתו לומר, ש'ובה צדק' הם קרבנות ממש, 'עולה וכליל', ולא 'רוח נשברה'. אז יעלו על-מזבחתך פרים - לאות הודיה ושמחה על בגן ירושלים יקריבו על מזבחתך פרים, שהם קרבנות יקרים. ולא יקריבו לב נשבר ונדכה, לפי שהיא לבם טהור מחטא ושמת בבגן ירושלים. 'עלו' אפשר שהוא בגן קל: הפרים יעלו על מזבחתך. ואפשר שהוא בגן הפעיל: הזבחים יעלו על מזבחתך את הפרים.

(כ) היטיבה ברצונה את-ציון - אנה שכלל ויפה את ציון, והראה לה אותות רצון, חבה ואהבה ('רצון' בלשון מקרא הוא לשון חבה, ולא הסכמה בדעתו לעשות דבר). פרוש אחר 'היטיבה' - הבא לה טובה תחת הרעה שהבאת עליה, כלשון התורה: להיטיב אתכם ולהרבות אתכם. 'ציון' היא שם פיוטי ל'ירושלים' כלה (ע"י לעיל ב ו ועוד). לפי הפרוש הראשון, הבקשה מכוונת לבגן ציון בידי דוד ושלמה. ולפי הפרוש השני, הבקשה מכוונת לבגן ציון בידי שבי הגולה בימי זרובבל עזרא ונחמיה (וע"י על שני פירושים אלה בסיום המזמור). תבנה חומות ירושלים - לשון בקשה: אנה בנה את חומות ירושלים. ומצינו שדוד בנה את מצודת ציון (ש"ב ה-ו) ו'אחר' שלמה (מ"א יא כו), ומסתבר שהם בנו ושכללו גם את חומות ירושלים. פרוש אחר: הבקשה מכוונת לבגן חומות ירושלים בידי נחמיה (וע"י בסיום המזמור).

(כא) אז - כאשר תהיה ירושלים בנוה ומשכללת.

לסכום מזמור נא

מזמור נא הוא תפילה של חוזר בתשובה המבקש מחילה על חטאיו. הוא חש בקרבו צער גדול על חטאיו. וצער זה עצמו נותן לו אה התקנה, כי אלהים הוא שעורר בקרבו את הצער הזה, כדי להודיעו שהוא רוצה בתשובתו. ומתוך כך הוא פונה אל אלהים בבקשה העריכה בלשון מלאה תקנה, כי אלהים יכפר על פשעיו לשעבר, ויסיע בידו לטהר לבו שלא יחטא עוד להבא. והוא מקבל על עצמו שאם יקבל ה' תשובתו ויצילהו מיד המבקשים את דמו, ילמד גם לאחרים את דרכי התשובה ויספר את תהלות ה'. אין הוא מקריב קרבן לכפר על פשעיו, ואף אינו נודר להביא קרבן לכשימחל לו, משום שהוא מבין שאין אלהים רוצה בקרבנותיו, אלא רחום ולבו הנשברים חשובים אצל אלהים כקרבנות. והוא מסים בבקשה לבגן ציון וירושלים, ומביע את התקנה וההבטחה שאז יקריבו ובהי צדק שיתקבלו ברצון.

לפי האמור בפתיחת המזמור אמר דוד המלך מזמור זה 'בבוא-אליו נתן הנביא כאשר-בא אל-בת שבע'. כבר נאמר בפרוש 'שהלשון 'בבוא-אליו נתן הנביא' רומזת לכתיב: וישלח ה' את נתן אל דוד ויבא אליו. הלשון 'כאשר-בא אל-בת שבע' מעלה את זכר לשון הכתיב: וינחם דוד את בת-שבע אשתו ויבא אִתָּהּ (ש"ב יב כד). אלא שלפי הענין לא יתכן לפרש, שהכתיב במזמור רמזו לכתיב ההוא בשמואל, שנספר על השעה שבת-שבע היתה כבר אשת דוד בדת ונדון. ולכן יש לומר, שהלשון 'כאשר-בא אל בת-שבע' רומזת לדברי הכתיב בש"ב יא ד ושם כו, ואף על פי שלא נאמר שם לשון ביאה. אשר ללשון הכתיב 'בבוא אליו נתן הנביא', אין

18 ובפתיחת תפילת העמידה משמעות הבקשה 'שפתי תפתח': תן לי את היכולת לבטא בשפתי במבטא נרור את דברי התפילה. אך אין זו המשמעות של הבקשה הזאת בהקשר דברי המזמור.

19 אמנם יש, במקרים מיוחדים, גם חטאות הבאות על זדונות (ע"י רמב"ם הלכות שנגות, פרק י הלכה א. ח).

20 ע"י סיום המזמור הקדים 'זוכה תורה יכבדני'. הרי שהובח בא לתת כבוד לה'. ולשון 'בוה' הוא הפך כבוד. וע"י ש"א י כו: ויכזרו ולא הביאו לו מנחה.

הדבר ברור כל צרכו אם הפונה, שאמר את המזמור הזה במעמד נתן הנביא, או לאחר שנתן הלף אל ביתו. כתב הרד"ק: 'בכוא אלו נתן הנביא' - כי אז התודה ואמר 'חטאתי לה' (ס"ו י"ג), אבל זאת התפלה אחר שהלף נתן אל ביתו אמרה. משמע מדברי הרד"ק, שבמעמד נתן הנביא אמר דוד רק את שתי התבות 'חטאתי לה', ועל כך בשר לו נתן 'ה' העביר חטאתך לא תמות', אבל עדין לא היתה זו מחילה גמורה. ולאחר שהלף נתן אל ביתו, אמר דוד את המזמור הזה, והתפלל בו למחילה גמורה. ואפשר שהיה המזמור הזה מן התפלות שאמר דוד בשעה שצם בעד הנצר (ס"ו י"ג). או שאמר דוד מזמור זה בשעה שאמר אל בית ה' והשתחוה לאחר מות הנצר. ואולם יתכן שהכתוב בשי"ב י"ג: 'ויאמר דוד אל נתן חטאתי לה' אין משמעו, שרק את שתי התבות האלה אמר. יתכן שהרבה בתפלה ותחנונים ונדודים, ושתי התבות 'חטאתי לה' הן רק תמצית הדברים שאמר דוד. ויתכן שאמר במעמד נתן גם את המזמור הזה. והלשון 'חטאתי לה' היא מעין הלשון במזמורנו 'לך לבדך חטאתי' ²¹.

על כל פנים, אין בלשון המזמור דברים מפרשים על החטא שחטא דוד בבת שבע. והרד"ק כתב, שהוא משום שאין ראוי לפרש החטא בשעת הנדוד, כמו שאמרו חז"ל: 'חצוף עלי מאן דמפרש חטאיה (ברכות ל"ד ע"ב וע"י הלכות תשובה... המב"ם פרק ב הלכה ה). ויש להוסיף על כך, שגם מזמור זה, כדרך כל מזמורי תהלים, נועד להיות תפלה בפי כל אדם מישראל בכל הדורות. ועל כן הדברים אמורים בלשון כללית הראויה להאמר בפי כל בעל תשובה. יש שמוציאים רמז לחטא בת שבע בפסוק: 'הו' בעוון חוללתי ובהטאתי יחמתני אמי', ואפילו כן הוא רמז זק מאד. עוד רמז לחטא דוד יש מציאים בלשון 'הצילני מדמים', שרמז לחטא הריגת אוריה בחרב בני עמון. אולם לשון זו עשויה להאמר בפי כל בעל תשובה, שאויביו וזממים לעשות לו רעה ונותנים אמתלה למעשיהם, שהם נוקמים בו על חטאתיו. יש מוציאים בלשון 'תגלה עצמות דכתי' רמז, שהמתודה על חטאתיו חולה היה, וצממותיו שבורות. והוא מתודה שחליו כא כענש על חטאתיו. ויש במדרשי חז"ל, שדוד נצטרע בחטא בת שבע. ולפי זה הלשון: 'חטאתי... ואטרה' מתפרשת פשוטה כמשמעה, כדון מצרע הטהר מטמאתו. אולם מסתבר, שהדברים נאמרו במזמור רק בדרך נצברה פיוטית, שמדמה את צערו של המתודה על חטאתיו לשבר בעצמותיו, ואת סליחת חטאתיו לטהרה מקמאה. וכבר הארכנו בבאור ענין זה בגוף הפרוש. ויש להוסיף, שהיסוד לכך שפסרה משולה לטהרה מטמאה, מצינו בלשון התורה הנוקטת לשון 'כפירה' בהעברת טמאה, ולשון 'טהרה' במחילת חטאים: 'וכפר על-המטהר מטמאתו (ויק' י"ד ט); 'כִּי-בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטָהַר אֶתְכֶם (שם ט"ז). ושני ענינים אלו: טהרה מטמאה ומחילת החטאים נתמזגו בסדר עבודת יום הכפורים לענין אחד, לפי שצוונת בני ישראל מטמאים את המקדש, ומחילת הצוונות כרוכה בטהור המקדש. וכשם שהטהרה, שהמזמור מבקש אותה, אינה טהרה מטמאה ממש אלא על דרך ההעברה והסמל, כך גם הקרבנות שהמזמור מקריב אינם קרבנות ממש אלא קרבנות סמליים: ובחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבוה. לקחת דיני הטהרה והקרבנות לסמל ולמשל אי בה משום זלוול בקיים הדינים האלה פשוטם כמשמעותם. כי הסמל צריך ליסוד שישמך עליו. ואם היסוד אין בו ממש, גם הסמל אין בו ממש. ורק מי שרואה בדיני הטמאה והטהרה ענין גדול ונכבד הוא מסגל לראות בהם סמל לענין נכבד עוד יותר. וכבר העירנו שבענין זה יש לנו שלש דעות: דרנה ראשונה - יקיון הנוף פשוטו כמשמעו. והוא בלי ספק ענין נכבד, ולא יעלה על דעת אדם זלוול בו. וענין זה היה לסמל בהלכות טמאה וטהרה. והלכות אלו היו לסמל בהלכות תשובה וכפרת עוונות. כיצא

21 ושינה זו שאמר דוד מזמור זה בשעה שהתודה במעמד נתן הנביא, היא שיטתו של מי שחיבר את נוסח הבקשה הנדפסת בסידורים לאומרה לפני מזמורי תהלים: ויעמד לנו זכות פסוקי תהלים... לכפר חטאתינו ועוונותינו ופשיענו... כמו שסליחת לודד שאמר מזמורים אלו לפניך, כמו שנאמר: גם ה' העביר חטאתך לא תמות.

כזה כענין הקרבנות: המזמור מדמה את לבו השבור כקרבן. ואם לא היה המשורר סבור שהקרבן (פשוטו כמשמעו) רצוי לפני ה', לא היה טעם בדמיו זה. בפסוק יח נאמר: 'כי לא-תחפץ זבח ואמנה עולה לא תרצה. ויש להטעים את תבת זאתה'. לא תרצה שאנכי אתן זבח, משום שחוטא ופושע אני. ולאיש כמוני לב נשבר ונדכה טוב מקרבן בהמה. אבל לאנשים צדיקים, השמחים בבנין ירושלים, ראוי להקריב זבח צדק עולה וכליל, קרבנות ממש של פרים, כמו שמסים: היטיבה ברצונך את ציון וגו'.

נחלקו המפרשים בענין הפסוקים המסיימים את המזמור: היטיבה ברצונך את ציון וגו'. לפי הפשטות הפשוטה של הכתבת שבראש המזמור אמר דוד דברים אלו לאחר חטא בת-שבע. ולפי זה מסתבר, שהדברים 'היטיבה ברצונך את ציון' מכונים לבקש מה', שישע לדוד ולשלמה בבנין ירושלים ובית המקדש. כן פרש רש"י והרבה מפרשים אחרים. אולם הרד"ק פרש שהדברים הם תפלה לבנין הבית השני בימי שיבת ציון, וגם לבנין הבית השלישי שיבנה במהרה בימינו אמן. ולפי פרוש זה, נתקבלה תפלתו של דוד (כפסוק י"ג) 'ורוח קדשך אל תקח ממני', ובסיים המזמור שרתה על דוד רוח הקדש, והתנבא על בנין הבית השני והשלישי, וכל זה דרך דרש (ג"ג גם לעיל בפירוש לפסוק י"ג).

והראב"ע הביא בשם 'אחד מחכמי ספרד' ששני הפסוקים האחרונים של המזמור אמר אחד מחסדי ישראל שהיה בימי גלות בבל, והתפלל לפני ה' בתפלת דוד, והוסיף עליה תפלה לבנין ירושלים. ואפשר להביא סיוע לשיטה זו, שמצינו שכן דרך המתפללים לקחת תפלות, שאמרו בימי קדם, ולחדש בהן דברים כפי צורך שעתם. ואף על פי כן התפלות נקראות על שם הקדמונים, משום שהמתפללים האחרונים מבקשים: 'כשם שפעית לקדמונים שהתפללו לפניך כן תענה גם לנו'. ולפי כל זה אפשר לומר, שאחד מגולי בבל אמר את הדברים: היטיבה ברצונך את ציון וגו', אף על פי שבראש המזמור כתוב שאמרו דוד כאשר בא אל בת שבע, משום שעקר כונתו של אותו חסיד מגולי בבל להתחנן לה', שישלח לעוונותיו כמו שסלח לדוד המלך בשעתו.

יש מהמפרשים שבקשו לחזק את הסברה ששני הפסוקים האחרונים הן תוספת ולא מעקר המזמור בטענה, כי כל המזמור הוא תפלת היחיד, ושני הפסוקים האחרונים הם תפלת הצבור

22 כן מצינו בסליחות לערב ראש השנה (כמנהג פולין) שמוכרים שם את תפילת משה על ישראל במדבר, ואומרים פיוט על סדר א"ב והפוח: איש ענו חלה בעד עוונתי, ונותן בפי משה תפילה ערוכה כדרך פיוטי הסליחות, עד סוף סדר א"ב. ולאחר הפיוט אומרים בסדר הסליחות: ואף אתה השבת לו כדרכי טובך, בשרתו ואמרת לו: סלחתי כדברך. והנה, המשמעות המלולית של הדברים הנאמרים בסליחות היא, שמשאמר את הדברים שבפיוט מלה במלה, ועליהם נענה 'סלחתי כדברך'. אולם ברור שאין זו כוונתו של מחבר הפיוט ושל מסדרי סדר הסליחות. אלא כוונתם לבקש רחמים מאת ה', בזכות משה רבנו, ולומר: כשם ששמעת תפילת משה כן תשמע תפילתנו זו אשר אנו מתפללים לפניך ומוכרים בה את תוכן תפילת משה. וכיוצא בזה בסדר 'עבודה' של יום כיפור בנוסח אשכנז נאמר: וכך היתה תפלתו של כהן גדול ביום הכפורים בצאתו מבית קדש הקדשים... ושם בהמשך הדברים תפילה ארוכה ע"פ סדר א"ב, שודאי לא אמרה הכהן הגדול, אלא אחד הפייטנים מחברי העבודות' חזירה ושמה בפי כהן גדול. וכוונתו של מחבר העבודה לומר: שמע תפילתנו היום כשם ששמעת לפני את תפילת הכהן הגדול. ואמנם בנוסח הספרדים פירשו כוונה זו שלא יאה מקום לטעות, ותחת גולגול, וכן היתה תפלתו של כהן גדול בהיכל כמו כן פייטנו תקשיב ותושיע. ולאחר מכן באה בנוסח הספרדים תפילה מקבילה לתפילה שבנוסח אשכנז אך שונת ממנה בפרטי מלותיה. על כל פנים ימדנו מכאן, שאין זרות בכך, שדורות אחרונים מחברים תפילות ונותנים אותם בפי ראשונים בלשון שמשמעת ממנה, כאילו הראשונים אמרו תפילה זו מלה במלה. אבל כוונתם האמיתית של האחרונים מחברי התפילות היא: שמע תפלתנו כמו ששמעת תפלת הקדמונים אשר הם התחננו לפניך בהיותם בצרה דומה לצרה שאנו נותנים בה. הסליחה 'איש עני חלה' נבוצאת רק בנוסח פולין (במהו' גולדשמידט מספרה מ' והדמטה בנוסח ליטא. אך גם בנוסח ליטא נשמרה תנועת בלשון פרוזה: וכשחטאו ישראל בכדבר עמד משה רבנו... וכן אמר בתפלתו: מלכי ואלויה סלה נא לעוון העם הזה וגו'. הרי שגם לפי נוסח זה ניתנת בפי משה התבות 'מלכי ואלויה', שאינן כתובות בתפילה משה שבתורה.

על ירושלים. וזו אינה טענה, שכן אין במוזרי תהלים תחום ברור בין תפלות היחיד והצבור. ומיסודות החפלה בישאל שהיחיד תב לשותף עצמו עם הצבור. ובנין ירושלים הוא ענין שנוגע ללב של כל יחיד ויחיד. עוד בקשו להביא ראיה לסברה, ששני הפסוקים האחרונים הם תוספת משום שהמשרר מביע בהם תקנה להקריב קרבנות, ואלו לפני כן נאמר במוזר 'כי לא-תחפץ זבח ואתנה עולה לא תרצה'. אולם כבר בארנו לעיל, שהדברים במוזר על הקרבנות אינם סותרים זה את זה אלא משלימים זה את זה. ואין במוזר בשום מקום זלזול בערך הקרבנות. בלשון המוזר חוזרים פעמים אחדות הלשונות: חטא, עון, פשע, טהרה, חטוי, וכבוס. יש לשים לב ל'רוח' החוזרת בשלשה פסוקים רצופים: רוח נכון, רוח קדש, רוח נדיבה. ואל אלו יש לצרף 'רוח נשברה' בפסוק יט. כן יש לעמוד על החזרה 'עצמות דכית' – 'לב נשבר ונדכה', וגם: 'לב טהור' – 'לב נשבר'. לשונות הבקשה המרבים במוזרנו זה פעמים באים בלשון צווי (חנני), פעמים בלשון עתיד לנוכח, ופעמים בלשון עתיד לנסתר או לנסתרים או לנסתרות (תגלנה). מוזר זה דומה למוזר הקודם בדברים על ערך הקרבנות.²³